

УДК 621.822.57

В. О. Федотов, к. т. н., доц.; І. В. Федотова

ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНІЧНИХ ГАЗОВИХ ПІДВІСОК З ПОЗДОВЖНИМИ КАНАВКАМИ ЗМІННОЇ ГЛИБИНИ

Для конічної підвіски з поздовжніми канавками, глибина яких зменшується по ходу течії газу, знайдено безрозмірні конструктивні параметри канавок, що забезпечують їй збільшення радіальної жорсткості та радіальної підйомної сили у порівнянні з конічною підвіскою з оптимальними параметрами канавок сталої глибини за майже однакових енергетичних витрат.

Вступ

Використання конічних газових підвісок з поздовжніми канавками сталої глибини та ширини в шпindelних вузлах свердильних, шліфувальних верстатах та технологічного обладнання з обробки кристалів обумовлено простотою конструкції, технологічністю їх виготовлення та високою надійністю в роботі. У низці наукових праць, наприклад [1–5], досліджуються такі підвіски, у яких стиснутий газ (суміш газів – повітря) від зовнішнього джерела (компресора) подається безпосередньо в робочий зазор між конічними поверхнями вала і втулки, причому, в роботі [5] знайдені характеристики конічної підвіски при довільних зміщеннях вала; умови «статичної стійкості» досліджені в роботах [2, 4] і в [4] проведений лінійний динамічний аналіз. Оптимізація параметрів шпindelних вузлів на конічних підвісках виконана в роботі [6], а в [7] проаналізовані самозбуджені осьові коливання вала, що виникають в них. Але підвіски з поздовжніми канавками постійної ширини та глибини поступаються за своїми силовими та економічними характеристиками підвісам з регуляторами тиску поза робочим зазором.

Постановка задачі

У роботі [4] показано, що канавки змінної глибини та ширини можуть, в принципі, поліпшити характеристики конічної підвіски, тобто зменшити витрати стиснутого повітря і збільшити радіальну, осьову підйомну силу та відновлювальний момент газового шару. Дослідження радіальної підвіски з поздовжніми канавками змінної глибини [8] показали, що витрати газу не залежать від напрямку нахилу поздовжніх канавок, а радіальна жорсткість у підвіски із зменшенням глибини канавки по ходу течії газу значно вище у порівнянні з підвіскою зі зворотним нахилом канавок. Крім того, у радіальній підвіски, у якій глибина поздовжніх канавок збільшується по ходу течії газу, виявлені параметри за яких радіальна підвіска втрачає статичну стійкість [8].

А через те, що конічні газові підвіски більше схильні до втрати стійкості в порівнянні з радіальними, то проведемо дослідження конічної опори з поздовжніми канавками, глибина яких зменшується по ходу течії газу. *Метою роботи* є підвищення радіальної жорсткості, радіальної підйомної сили конічної підвіски з поздовжніми канавками без збільшення енергетичних витрат.

Визначення характеристик конічної підвіски

У конічній газовій підвісці (рис. 1) газ, що під тиском P_n подається безпосередньо в робочий зазор між валом та втулкою, протікає через ділянки 1 і 3, профільовані канавками змінної глибини, гладенькі ділянки 4 і 5 та витікає на відкритих границях підвіски в навколишнє середовище з тиском P_a . Під дією сили $\bar{F}$ вісь вала зміщується із співвісного із втулкою положення (розглядається випадок компланарної неспіввісності вала та втулки).

Якщо глибина поздовжніх канавок зменшується на ділянках 1 та 3 по ходу течії газу за лінійним законом (рис. 2), зазор в канавці h_k і на виступі h_v знайдемо за формулами (кут φ утворюється площинами, що проходять через осі вала та втулки у зоні мінімального значення зазору):

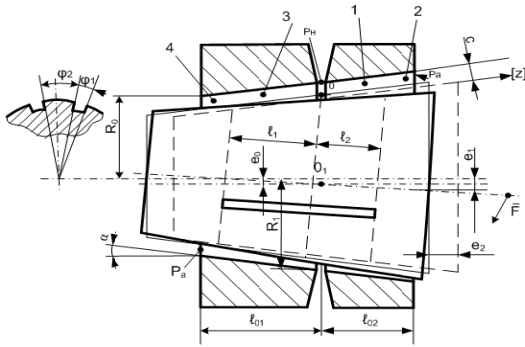

Рис. 1. Конічна підвіска з поздовжніми канавками

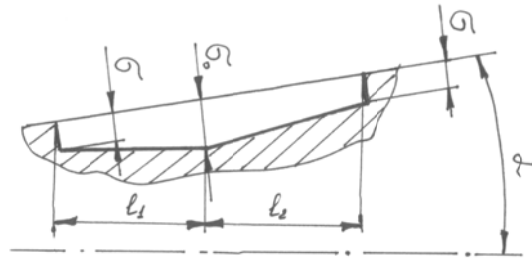

Рис. 2. Профіль поздовжніх канавок змінної глибини конічної підвіски

$$h_k = (c + \sigma_0) h_q; \quad h_b = c h_v;$$

$$h_g = 1 - v\zeta - v(\varepsilon + \theta\xi) \cos \varphi - 1(1 - v - \beta)\xi,$$

$$h_v = 1 - \zeta - (\varepsilon + \theta\xi) \cos \varphi$$

де c — зазор між валом та втулкою у разі їх співвісного положення; e_0 — радіальне переміщення вала; e_1 — абсолютна величина якою враховується кутове переміщення вала; e_2 — абсолютне осьове переміщення вала; $\varepsilon = \frac{e_0}{c} \cos \alpha$ — відносне радіальне переміщення

вала; $\theta = \frac{e_1}{c} \cos \alpha$ — відносне кутове переміщення вала; $\zeta = \frac{e_2}{c} \sin \alpha$ — відносне осьове

зміщення вала; $\xi = \frac{2z}{l_{01} + l_{02}} \cos \alpha$ — відносна променева координата; $v = \frac{c}{c + \sigma_1}$ — пара-

метр плавності газового шару; $\beta = \frac{\sigma}{c + \sigma_0}$ — параметр канавки змінної глибини.

З використанням метода, описаного в роботі [9], отримаємо диференціальне рівняння розподілу тиску газу в першій та третій ділянках (див. рис. 1) робочого газового шару, профільованих поздовжніми канавками змінної глибини

$$x \frac{\partial}{\partial \xi} \left(x \left(\kappa_0 h_g^3 + v^3 h_v^3 \right) \frac{\partial u_i}{\partial \xi} \right) + \frac{v_1^3 \lambda^2}{(1 - \kappa)^2} \frac{\partial}{\partial \varphi} \left(\frac{h_g^3 h_v^3}{\kappa_0 v^3 h_v^3 + h_g^3} \frac{\partial u_i}{\partial \varphi} \right) = 0, \quad (1)$$

де $u_i = \frac{P_i^2}{P_a^2}$, P_i — тиск в газовому шарі

$$\left(\text{для ділянки один } i = 1, \quad 0 \leq \xi \leq \alpha_{22}, \quad \alpha_{22} = 2l_2 \frac{2l_2}{(l_{01} + l_{02})}; \right.$$

$$\left. \text{для ділянки три } i = 3, \quad -\alpha_{11} \leq \xi \leq 0, \quad \alpha_{11} = 2l_1 \frac{2l_2}{(l_{01} + l_{02})}; \quad \chi = \alpha_1 + \lambda \xi \operatorname{tg} \alpha; \quad \alpha_1 = \frac{R_1}{R_0}; \right.$$

$$\lambda = \frac{l_{01} + l_{02}}{2R_0} \quad \text{— відносна довжина підвіски; } \quad \kappa = \frac{\varphi_1}{\varphi_1 + \varphi_2} \quad \text{— відносна ширина канавки;}$$

$$\kappa_0 = \frac{\kappa}{1 - \kappa}; \quad v_1 = \frac{v}{\cos \alpha}.$$

Для $\kappa_0 = 0$, $v = 1$ із диференціального рівняння (1) отримаємо основне рівняння для ділянок 2 та 4 робочого зазору конічної підвіски

$$\chi^2 \frac{\partial^2 u_i}{\partial \xi^2} + \lambda \chi \operatorname{tg} \alpha \left(1 - \frac{3\theta \chi}{\lambda h_v \operatorname{tg} \alpha} \cos \varphi \right) \frac{\partial u_i}{\partial \xi} + \frac{\lambda^2}{\cos^2 \alpha} \left(\frac{\partial^2 u_i}{\partial \varphi^2} + \frac{3}{h_v} (\varepsilon - \theta \xi) \frac{\partial u_i}{\partial \varphi} \sin \varphi \right) = 0, \quad (2)$$

де для другої ділянки $i = 2$, $\alpha_{22} \leq \xi \leq \alpha_{02}$;

$$\text{для четвертої ділянки } i = 4, \quad \alpha_{01} \leq \xi \leq -\alpha_{11}; \quad \alpha_{02} = \frac{2l_{02}}{l_{01} + l_{02}}; \quad \alpha_{01} = \frac{2l_{01}}{l_{01} + l_{02}}.$$

Інтегрування диференціальних рівнянь в частинних похідних (1) та (2) для чотирьох ділянок конічної підвіски виконувалось методом сплайнів [10], методика використання якого при дослідженні конічних підвісок розглянута в роботі [5]. Точність розрахунків статичних характеристик газових підвісок з використанням методу сплайнів розглянута в статті [11].

Статичні характеристики конічної газової підвіски визначаються осьюою F_ζ та радіальною F_ε підйомними силами, відновлювальним моментом M газового шару при кутових переміщеннях вала та витратами газу Q [5].

$$F_\zeta = 4R_0^2 P_a F_\zeta^*; \quad F_\varepsilon = 4R_0^2 P_a F_\varepsilon^*; \quad M = R_0^2 P_a M^*; \quad Q = \frac{\pi \rho P_a c^3}{12\mu} Q^*;$$

$$F_\zeta^* = \frac{\lambda}{2} \left(\int_0^{\alpha_{22}} \chi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_1} d\varphi + \int_{22}^{\alpha_{02}} \chi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_2} d\varphi + \int_0^{-\alpha_{11}} \chi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_3} d\varphi + \int_{-\alpha_{11}}^{-\alpha_{01}} \chi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_4} d\varphi \right) \operatorname{tg} \alpha;$$

$$F_\varepsilon^* = \frac{\lambda}{2 \cos \alpha} \left(\int_0^{\alpha_{02}} \chi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_1} \cos \varphi d\varphi + \int_{\alpha_{02}}^{\alpha_{22}} \chi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_2} \cos \varphi d\varphi + \int_0^{-\alpha_{12}} \chi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_3} \cos \varphi d\varphi + \int_{-\alpha_{12}}^{-\alpha_{01}} \chi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_4} \cos \varphi d\varphi \right);$$

$$M^* = \frac{\lambda^2}{2} \left(\int_0^{\alpha_{22}} \chi \xi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_1} \cos \varphi d\varphi + \int_{\alpha_{22}}^{\alpha_{02}} \chi \xi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_2} \cos \varphi d\varphi - \int_{\alpha_{22}}^{-\alpha_{12}} \chi \xi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_3} \cos \varphi d\varphi - \int_{-\alpha_{12}}^{-\alpha_{01}} \chi \xi d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_4} \cos \varphi d\varphi \right) + \frac{\lambda}{2} \left(\int_0^{\alpha_{22}} \chi^2 d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_1} \cos \varphi d\varphi + \int_{\alpha_{22}}^{\alpha_{02}} \chi^2 d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_2} \cos \varphi d\varphi + \int_0^{-\alpha_{12}} \chi^2 d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_3} \cos \varphi d\varphi + \int_{-\alpha_{12}}^{-\alpha_{01}} \chi^2 d\xi \int_0^\pi \sqrt{u_4} \cos \varphi d\varphi \right) \operatorname{tg} \alpha;$$

$$Q^* = \frac{1}{\pi \lambda} \left(\left(x \int_0^{2\pi} h_v^3 \frac{\partial u_4}{\partial \xi} \right)_{\xi=-\alpha_{01}} d\varphi + \left(\chi \int_0^{2\pi} h_v^3 \frac{\partial u_2}{\partial \xi} \right)_{\xi=-\alpha_{02}} d\varphi \right) \cos \alpha,$$

де F_ζ^* – безрозмірна осьова підйомна сила; F_ε^* – безрозмірна радіальна підйомна сила; ρ – густина газу (повітря) при атмосферному тиску; μ – динамічний коефіцієнт в'язкості газу; M^* – безрозмірний відновлювальний момент; Q^* – безрозмірний параметр витрат газу.

Аналіз результатів досліджень

Дослідження конічної підвіски з поздовжніми канавками сталої глибини [5] показали, що в межах реальних кутових ($\theta \leq 0,6$) та радіальних ($\varepsilon \leq 0,3$) переміщень вала безрозмірний відновлювальний момент M^* та безрозмірна радіальна сила F^* лінійно залежать

відповідно від θ та ε . Тому у розрахунках достатньо визначати безрозмірну радіальну $K_{\varepsilon\varepsilon}^* = \frac{d F_{\varepsilon}^*}{d \varepsilon}$ та кутову $K_{\theta\theta}^* = \frac{d M^*}{d \theta}$ жорсткості газового шару.

Характеристики конічної підвіски залежать від параметрів: $P_n, \alpha, \nu, \beta, \alpha_1, \alpha_{11}, \alpha_{22}, \alpha_{01}, \alpha_{02}, \lambda, \kappa$. В принципі, за виключеннями параметрів P_n, α , та λ , інші параметри можуть підлягати оптимізації. Практичне використання конічних підвісок показало [5], що доцільніше приймати $\kappa = 0,25, \nu = 0,4$. Інші конструктивні параметри підвіски знаходилися за умови максимуму функції $\Phi = \frac{K_{\varepsilon\varepsilon}^*}{\sqrt{Q^*}}$, якщо $\beta = 0,6$, причому положення α_1 лінії надду-

вання газу знаходилися за умови відсутності кутових переміщень вала ($\theta = 0$), якщо $\varepsilon \neq 0$, тобто рівнодійна радіальної реакції газового шару знаходилися на лінії наддування газу (в табл. 1 показана різниця M^* визначення моменту сили $\bar{F}_{\varepsilon}^*$ зліва та справа від лінії наддування газу). Як впливає з табл. 1, кутові переміщення вала в незначній мірі впливають на радіальну силу підвіса ($K_{\varepsilon\theta}^* = 0,007$, а $K_{\varepsilon\varepsilon}^* = 1,78$, коли $\lambda = 2$ і $\alpha = 2^\circ$), а радіальні — на відновлювальний момент газового шару ($K_{\theta\varepsilon}^* = 0,007$, а $K_{\theta\theta}^* = 3,82$, коли $\lambda = 2$ і $\alpha = 2^\circ$),

Таблиця 1

λ	α	ξ_0	ξ_1	ξ_2	F_{ζ}^*	K_{ζ}^*	$K_{\varepsilon\varepsilon}^*$	$K_{\varepsilon\theta}^*$	$K_{\theta\theta}^*$	$K_{\theta\varepsilon}^*$	Q^*	M^*
$P_n = 5; \kappa = 0,25; \nu = 0,4; \beta = 0,6$												
2	2°	0,52	0,08	0,93	0,93	0,006	1,78	0,007	3,82	0,07	77	0,020
2	6°	0,55	0,08	0,93	3,06	0,06	2,02	0,02	4,34	0,25	88	0,020
$\xi_0 = \frac{l_{01}}{l_{01} + l_{02}}; \xi_1 = \frac{l_{01} - l_1}{l_{01} + l_{02}}; \xi_2 = \frac{l_{01} - l_2}{l_{01} + l_{02}}$												

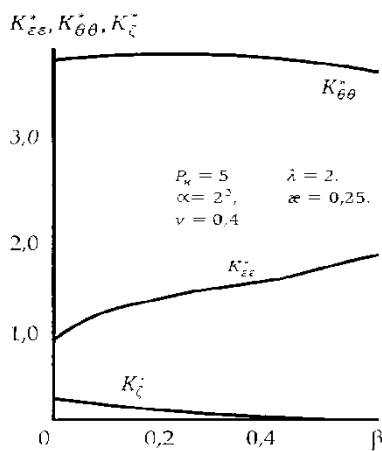

Рис. 3. Залежність безрозмірної радіальної $K_{\varepsilon\varepsilon}^*$ кутової $K_{\theta\theta}^*$ та осьової K_{ζ}^* жорсткості від параметра канавок змінної глибини β

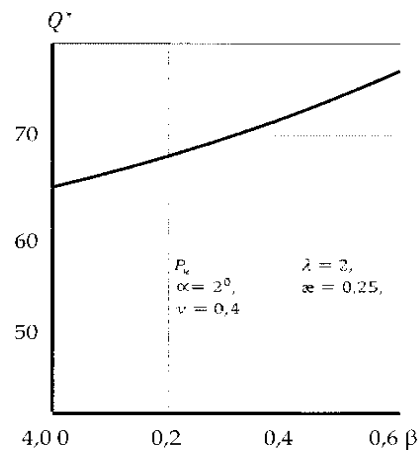

Рис. 2. Вплив параметра канавок змінної глибини β на безрозмірні витрати Q^* газу (повітря)

Аналіз залежностей (рис. 3 та рис.4) показує, що глибина канавок в незначній мірі впливає на кутову $K_{\theta\theta}^*$ та осьову $K_{\zeta}^* = \frac{dF_{\zeta}^*}{d\zeta}$ жорсткості вала $K_{\varepsilon\varepsilon}^*$ (див. рис. 3) і значно впливає на радіальну жорсткість (див. рис. 3) та витрати Q^* газу (див. рис. 4). Тому в подальших розрахунках, при знайдених значеннях ξ_0, ξ_1, ξ_2 (табл. 1), визначалися оптимальні значення ν та β за умови максимуму функції $\Phi = \frac{K_{\varepsilon\varepsilon}^*}{\sqrt{Q^*}}$ (табл. 2).

Таблиця 2

P_n	λ	α	ν	β	F_{ζ}^*	K_{ζ}^*	K_{ε}^*	K_{θ}^*	Q^*
5	2	2°	0,318	0,071	0,94	0,01	2,43	4,20	76,3
5	2	6°	0,306	0,058	3,03	0,09	2,83	5,16	86,1

Висновки

З однаковими енергетичним витратами існують значення параметрів ν та β поздовжніх канавок конічної підвіски, глибина яких зменшується по ходу течії газу, при яких її радіальна жорсткість, а значить і радіальна підйомна сила, більші на 36 % при $\alpha = 2^\circ$ і на 40 % при $\alpha = 6^\circ$ у порівнянні з конічною підвіскою з оптимальними параметрами канавок сталої глибини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Деркач Н. А. Теория конического воздушного подвеса с прямолинейными канавками при наложении осевых, радиальных и кутационных смещений. — К.: КГУ им. Т. Г. Шевченко, 1987. — 29 с. — Рус. — Деп. В УКРНИИ НТИ 08.06.1987 г.
2. Шнайдер А. Г., Степанчук В. И. Статические характеристики конического газового смазочного слоя радиально-упорных мотор-подшипников и повышение их экономичности по расходу газа // Трение и износ. — Т. 13. — 1992. — № 3. — С. 431—437.
3. Степанчук В. І., Федотов В. О. Лінійний статичний аналіз газостатичних підвісок, профільованих поздовжніми канавками // Вісник Вінницького політехнічного інституту. — 1994. — № 3 — С. 57 — 61.
4. Степанчук В. І. Лінійний динамічний аналіз газостатичних конічних підвісок, профільованих поздовжніми канавками // Вісник Вінницького політехнічного інституту. — 1995. — № 4 — С. 57 — 64.
5. Шевчук А. І. та інші. Статичні характеристики конічного газового підвісу з поздовжніми канавками при довільних зміщеннях вала // Проблеми Трибології (Problems of tribology). — 2002. — № 4. — С. 107 — 114.
6. Федотов В. О., Степанчук В. І. Оптимізація параметрів шпindelних вузлів на газових конічних підвісках, профільованих поздовжніми канавками // Вісник Вінницького політехнічного інституту. — 1997. — № 4 — С. 70—75.
7. Степанчук В. І., Федотов В. О. Лінійний аналіз явища самозбудження осьових коливань в шпindelях на конічних підвісок, профільованих поздовжніми канавками // Вісник Вінницького політехнічного інституту. — 1998. — № 2 — С. 90—92.
8. Федотов В. О., Савуляк В. В. Вплив нахилу поздовжніх канавок на характеристики радіальних підвісок // Проблеми трибології (Problems of tribology). — 2003. — № 1. — С. 62—66.
9. Хирс (G.G. Hirs). Конструирование опорных подшипников с продольными канавками и внешним нагнетанием смазки // Проблемы трение и смазки. 1968. — № 4. — С. 324—331.
10. Емельянов А. В., Шевчук А. И. Метод корректирующих спланов и его приложение к теории газовых подвесов // Исследование и приложение опор скольжение с газовой смазкой: Всесоюзное координационное совещание АН СССР. — Винница. — 1983. — С. 470—48.
11. Федотов В. О., Смирнов Є. В. До питання межі застосування метода сплайнів у розрахунках газових підвісів // Вісник Вінницького політехнічного інституту. — 2002. — № 6. — С. 85—88.

Рекомендована кафедрою опору матеріалів та прикладної механіки

Надійшла до редакції 20.02.08
Рекомендована до друку 19.03.08

Федотов Валерій Олександрович — доцент; **Федотова Інна Вікторівна** — асистент.

Кафедра опору матеріалів та прикладної механіки, Вінницький національний технічний університет